

©Saša Pavček: **Zaljubljen v besede**

Mirku Mahničju v spomin

»Kako neumna je misel, da v gledališču lahko zmaga posameznik. Gledališka zmaga je zmeraj skupna,« berem v knjigi Mirka Mahničja z naslovom *Spet upanje, dnevnik gledališkega lektorja*. Aktualna misel, ki jo je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zapisal dolgoletni lektor ljubljanske Drame in tudi dolgoletni član Združenja dramskih umetnikov Slovenije, profesor Mirko Mahnič, ki se mu tudi tisti, ki nismo imeli priložnosti, da bi z njim sodelovali, priklanjamo v spomin ob njegovi smrti.

Začudena strnim v člansko izkaznico Saveza udruženja dramskih umetnika Jugoslavije, na njej je fotografija profesorja Mahničja, in vidim, da se je včlanil leta 1948. Torej je bil naš član natanko 70 let! Na listu je podpis slovenskega predstavnika Združenja dramskih umetnikov Slovenije Andreja Nahtigala.

Ne morem, da se ne bi vprašala, katera sila tako čudno in čudežno uravnava naključja naših življenj? Čemu se tako nenavadno stikajo poti naših dveh dolgoletnih članov? Je naključje, da se je v aprilu poslovil tudi Andrej? Saj sem nedolgo nazaj napisala nekrolog Andreju Nahtigalu za gledališki list ljubljanske Drame, katerega zametki so na spletni strani Združenja dramskih umetnikov Slovenije, zdaj pa pišem o Mirku Mahničju? Naključno ali ne, veliko poslavljanj se je nabralo v tem in preteklem letu. Naletim na Mahničjevo razmišljanje o minljivosti, ko se je v ljubljanski Drami srečeval s smrtjo svojih kolegov, takole zapiše: *»Poslavljam se od leta s številnimi osmrtnicami, a nič nas ne sme potlačiti – gledališče vendar oznanja življenje!«*

Prav je imel, naj zato nadaljujem v njegovem optimističnem duhu. Sprva pomislim, da je bil človek, ki se upanju ni nikoli odrekel, saj ne more biti

Pred kakršnokoli uporabo tega avtorskega dela se seznanite z [Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah](#) in ga upoštevajte!

naključje, da je dve svoji knjigi naslovil *Upanje* in *Spet upanje*, zatorej sklepam, da je bil globoko upajoč in verujoč človek, drugače ne bi že v naslova vnesel asociacije na vero, upanje in ljubezen.

Res je, Mahničovo upanje se je le poredko skrhalo, čeprav tu in tam izraža dvom, stiske in pomisleke ob občasnih krizah ljubljanske Drame. Drugače pa je bilo v obdobju visoke starosti, slabo leto pred smrtjo. V intervjujih se kaže, da se je njegovo upanje pošteno zamajalo, vsaj kar se tiče prihodnosti slovenskega jezika. 99-letni gospod z velikim znanjem in izkušnjami namreč slovenščini kljub vseživljenjskemu prizadevanju za lep jezik ni napovedal svetle bodočnosti.

Ta skorajda krik, opomin in svarilo sem razumela kot podajanje štafete, namenjene vsem, ki živimo za gledališče in govorjeno besedo ter čutimo do jezika ne le zaveze in odgovornosti, marveč tudi ljubezen. Zato poglejmo, kako o jeziku razmišlja človek, komur je bila slovenščina očitno zelo pri srcu:

»Govornik mora vzpostaviti nekakšno ljubezensko razmerje do materinega jezika. Brez tega ni možnosti za poseben in izjemen duhovni prispevek, ki smo ga kot narod dolžni – tudi kar zadeva govor – polagati v skupno zakladnico kulturnih in umetnostnih vrednot vsega človeštva.«

To je le ena od Mahničevih temeljnih misli o jeziku. Slovenski javnosti je poleg esejev o jeziku prispeval nemalo razprav o gledališču, literaturi, duhovnosti, prav posebno mesto pa je pri njegovem raziskovalnem in umetniškem delu imela poezija Franceta Prešerna, ki jo je nenehno preučeval in jo občudoval tudi kot zaljubljenec v zven govorjene besede.

Mirko Mahnič se je rodil 23. septembra 1919 v Bohinjski Bistrici. Leta 1942 je diplomiral na Filozofski fakulteti v Ljubljani, šest let kasneje je kot lektor sodeloval pri nastajanju filma *Na svoji zemlji*. (Pomislim, gotovo sta se tedaj prvič srečala z Demetrom Bitencem, igralcem, ki se je v visoki starosti

Pred kakršnokoli uporabo tega avtorskega dela se seznanite z [Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah](#) in ga upoštevajte!

poslovil 22. aprila 2018. Bog ve, kaj se zdaj menita, kakšne spomine obujata na snemanje prvega slovenskega filma?)

Mirko Mahnič je bil tudi predavatelj odrskega jezika na AGRFT in predavatelj govora na Teološki fakulteti v Ljubljani, kjer je bodoče duhovnike nagovarjal k rabi bolj sproščenega in naravnega govora. Pri delu je teoretično znanje nadgrajeval z lastno prakso, saj je bil tudi napovedovalec na Radiu Ljubljana in Radiu Beograd, prav tako je bil stalni sodelavec slovenske postaje Radia Trst.

V kolektivnem spominu ljubljanske Drame ostaja kot človek, ki je s posebno zagrizeno predanostjo, znanjem in ljubeznijo skrbel za jezik. Slovel je po nepopustljivosti, natančnosti in hkrati ga omenjajo kot obzirnega, prijaznega lektorja, razumevajočega do igralčevega iskanja, slabih dni in drugih človeških pomanjkljivosti, ki jih je jemal v zakup in vedno iskal način, da ne bi podrl krhkega ravnovesja v procesu ustvarjanja. »Velik človek!« sem večkrat slišala.

Bil je tudi režiser, pisatelj in prevajalec, ki je trdil, da je prevajanje za gledališče posebna umetnost, da ni vsak dober prevajalec tudi primeren za prevajanje živega odrskega jezika. Na kratko pa ga je moč opisati tudi kot človeka, ki je ljubil slovenski jezik, rekla bi celo, da je bil vse življenje vanj goreče zaljubljen.

Mahničevo plodno in ustvarjalno življenje se je končalo 7. aprila 2018 v Ljubljani. Doživel je skoraj sto let, kar je častitljiva starost, in žal mi je, da vsestranskega gledališkega ustvarjalca in dolgoletnega lektorja v ljubljanski Drami, ki se je upokojil leta 1980, nisem osebno spoznala.

Danes berem njegove zapiske, kjer tu in tam omenja pogovore v Združenju dramskih umetnikov: »... *izlet Združenja, pogovor s poljskim režiserjem v Združenju, sodelovanje Združenja z ostalimi organizacijami v Makedoniji, Zagrebu, Združenje na konferenci v tujini ...*« (Združenje je vsekakor lepša beseda od današnje nerodne kratice ZDUS, si mislim, saj te kratice ne

Pred kakršnokoli uporabo tega avtorskega dela se seznanite z [Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah](#) in ga upoštevajte!

uporabljam najraje in zato precej zamudno na dolgo izpisujem celotno ime:
Združenje dramskih umetnikov Slovenije.)

Mahničevi zapisi pričajo tudi o neverjetni predanosti poklicu, iz vseh besed veje, da poklic lektorja doživlja kot poklicanost, kot posebno »službo božjo«, bi lahko rekla, sebe pa kot angela, ki bdi, da besede na odru varno in lepo živijo.

Z veliko diskretnostjo opisuje igralce in igralke, anonimno jih navaja in opozarja na njihove napake ter vrline, popisuje muke ustvarjanja in veselje ob trenutkih, ko se igralska veščina spoji z navdihom in osebno izpovedjo. Z občudovanjem govori o veliki dami Nablocki, Cesarju, Šaričevi ... Zapisuje stiske igralcev, ki so izgubili vero v poklic in upanje, da bo kdaj njihov talent potrjen z nagrado, ter v isti sapi pove, da je najdragocenejše vsako predano, iskateljsko umetniško delovanje, četudi se zgodi, da včasih prav takemu ustvarjalcu ni podeljena nobena nagrada. Mirko Mahnič je na gledaliških festivalih prejel kar nekaj nagrad, zasledim omembo Sterijine nagrade za dramsko besedilo, a po pripovedovanju je bil skromen človek, z nagradami se ni postavljaj, najraje se je umikal v temino dvorane in zavzeto poslušal igralce na odru, to mu je, kot razbiram iz njegovega pisanja, pomenilo največje zadovoljstvo.

Njegova razmišljanja se nenehno vrtijo okoli jezika, pomena, znova in znova se vrača k vsebini, misli, pomenu dialoga, moči slovenščine, ki s svojim zvenom prenaša vsebino in služi duši, ki poje. Večkrat navaja Župančiča in njegov prirojeni posluš za jezik, njegovo delo na čelu ljubljanske Drame, vrača pa se vse do Trubarja, ki ga postavlja kot temeljni kamen, na katerem se je naš jezik zgradil in zapisal, izhajajoč iz prvin govorjenega jezika. Nadalje navaja Vodnika, ki je odkril napev naglašanih samoglasnikov ali intonacijo, Prešerna, ki je zapisoval jezik, v katerem so po njegovem mnenju zvočno-melodične prvine dobesedno zasijale v vsej lepoti. Omenja Škrabca, ki je, kot pravi, našel stičišče samoglasnikov v sinicezah in hiatih. Posebno navdušen omeni Cankarja,

Pred kakršnokoli uporabo tega avtorskega dela se seznanite z [Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah](#) in ga upoštevajte!

ki je zapisal, da je naš jezik pesem in vriskanje! Ob vseh velikanih slovenske besede Mahnič očaran strmi in se z vsemi močmi bori, da bi slovenščina sijala kot luč, spajala pomen in zven v nerazdružno estetsko in pojmovno enoto.

Samega sebe zato opisuje kot strastnega poslušalca, ki teka po najvišjih vrstah balkona, nenehno čakajočega tistega zvena igralčevega govora, ki bi ga v celoti zadovoljil tako po estetski kot izpovedni plati.

Od leta 1950 do 1970 je predaval odrski jezik na AGRFT-ju v Ljubljani, njegovi študenti pa se ga spominjajo kot profesorja, ki je vsem dajal desetice! Verjel je, da je pozitivna spodbuda najbolj pomembna, da so vsi mladi na poti, kjer so vse izboljšave možne in zato ni potrebe po izpostavljanju odličnjakov. Zanj so bili odličnjaki vsi, saj je veroval predvsem v človeške vrline umetnika. Rad je navajal citate, ki spodbujajo k razvoju umetniške osebnosti, zlasti v vseh vidikih človeške plemenitosti. Tako zasledim citat Riharda Jakopiča: *»Če hoče umetnik svojo nalogo dobro opraviti, mora biti kolikor toliko popoln. In tem popolnejši bo kot umetnik, čim popolnejši je kot človek, zato zahtevam od umetnika, da se neprestano izpopolnjuje tudi kot človek.«*

O profesorju Mahniču govorijo kot o prefinjenem človeku, zagrizenem v svoje delo, strastno privrženem iskalcu zvočne popolnosti, natančnem poslušalcu in ostrem kritiku, ki pa je s svojo dobronamernostjo znal kritiko podati ob pravem času v procesu dela in z velikim posluhom za umetnikovo človeško ter umetniško ranljivost.

Redno je režiral v vseh slovenskih gledališčih, najpogosteje v Mestnem gledališču ljubljanskem in v Slovenskem stalnem gledališču v Trstu. S posebno naklonjenostjo piše o tržaškem ansamblu, saj je bil boj za obstanek slovenskega jezika v zamejstvu trd in osnovan na narodni zavesti in je bil hkrati tudi boj za obstoj naroda. Prav to mu je kot ustvarjalcu dajalo navdih, saj je verjel v bogastvo jezika kot temelj narodne identitete in temelj človeške osebnosti.

Pred kakršnokoli uporabo tega avtorskega dela se seznanite z [Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah](#) in ga upoštevajte!

Nenehno je čutiti Mahničevo skrb za slovenščino, saj zapiše, da ga je na malomarno ravnanje z jezikom opozoril neki poslanec v slovenski skupščini, ob tem pa so vsi le skomigali, nekaj malega so zapisali časopisi, a zgodilo se ni nič, niti ni nihče ničesar napisal v bran. Mirko Mahnič pa ostro in kritično zapiše:

»Vse mirno in mrtvo, nihče ne iztisne ne bele ne črne.«

Zelo pomenljivo tudi za današnji brezbrizni čas, ne le glede jezika, temveč glede marsičesa, kar ne bi smelo ostati brez našega delovanja in zavzetosti, pa je velikokrat odziv zelo bled ali pa ga sploh ni.

Naj omenim še Župančičevo misel, ki je prav tako aktualna za današnji čas:

»Vprašanje blagolasja, govorne lepote ni le estetsko, ampak moralno vprašanje, je vprašanje naše samozavesti in samostojnosti, našega značaja in naše odkritosti. To je vprašanje krinke in obraza. Ali hočemo mrtvo črko ali duh, filologijo ali zvok? Potem šele bi bilo naše gledališče tisto, česar si želi: praktična šola, kjer bi Slovenec poslušal vsaj dve, tri ure in pol vzdržema svoj jezik čist in nepokvarjen, prost vseh tistih primesi in potvar, ki mu v vsakdanjem življenju bijejo na uho.«

In k temu je Mahnič dodal: *»Če bomo verjeli Župančiču, Prešernu, Linhartu, kmetom iz Loke in svoji pameti – bo gledališče spet pripoznalo besedo.«*

Najdem še zanimive Mahničeve misli, naj jih navedem, saj so dobrodošle za vse, ki se ukvarjamo z gledališčem:

Vdih ni tehnika, je izpovedni element.

Človeško grlo je instrument, ki mu je glasbena lestvica tisočkrat pregroba.

Poskušajte se približati smislu s pomočjo muzike. (Racine)

Eno najvažnejših igralčevih opravil je razmišljanje. (Mata Milošević)

Pred kakršnokoli uporabo tega avtorskega dela se seznanite z [Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah](#) in ga upoštevajte!

Svoje bogate izkušnje lektorja, poznavanje praktičnega dela v gledališču je povezal s teoretičnim delom in je kot sodelavec Slovenskega gledališkega muzeja objavljaj razprave o razvoju slovenskega gledališča ter objavljaj svoje številne izsledke.

Pisal je za lutkovni in mladinski oder, prevajal dramska besedila, pisal prispevke za gledališke liste, radijske igre, med katerimi velja omeniti: *Veliki slovenski pasijon*, *Večer v čitalnici*, *V Stritarjevem salonu*, *Soldaški mizerere*, *Slovenski satir*. Napisal je gledališko igro *Valentin Vodnik* in mnogo različnih priredb, režiral je tudi vrsto kratkih in dokumentarnih filmov.

Bil je človek z velikim znanjem in s človeško širino, očitno je tudi, da mu je veliko pomenila etična drža. Zato me ne presenečajo razmišljanja, kot je na primer tole: »*K duhovnim izhodiščem govorjenja sodi tudi naš odnos do ljudi.*« In še: »*Treba je ne le govoriti, ampak nekaj povedati, izpovedati, razodeti.*«

Pomenljiv je tudi tale Mahničev zapis: »*Kako odgovoren, težak je naš posel in kako se ga prevečkrat pollaščajo nezmožneži, predrzneži in zaslužkarji.*«

Večkrat citira Frana Levstika: »*Vse je truda polno in vse je zamudno, kar se s pridom dela, kar se bliža popolnosti, le šušmarija je lahka in nagla.*«

Pomislim, kaj bi šele danes rekel Levstik ob vsesplošni naglici in površnosti?

Pozornost mi pritegne tudi ta Mahničev zapis: »*Najbolj nevarne napake, ki jih lahko zagrešijo šefi podjetij, je navedel dr. Sepp: dajanje prednosti posameznim sodelavcem, neizpolnjevanje obljub, pretirano nadzorovanje, javna kritika pred drugimi,*« k temu pa je sam dodal: »*Ni več umetnosti, če se ta strah zavleče v gledališče.*« A upanja kljub temu strahu ni izgubil, saj misli: »*Občinstva sploh ni treba voditi v gledališče, samo mora priti in kadar začuti dogodek, tudi pride.*«

Vznemirjala ga je človeška bit, kar je razvidno, ko se spominja Barraulta, ki je med gostovanjem po Jugoslaviji kriknil: »*Gledališče je človeška skupnost! Naša*

Pred kakršnokoli uporabo tega avtorskega dela se seznanite z [Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah](#) in ga upoštevajte!

poglavitna misel je: govorili bomo o človeku, govorili bomo z njegovo pomočjo, govorili bomo zanj!«

Navdihoval ga je Beethoven z mislijo o ritmu: »*Ritem je notranja kvaliteta, ni štetje, ni gimnastika, ni zgolj premeteno menjavanje tempov, je ples in polet duše, ki jo obseda neka skrivnostna kombinacija števil.*«

Naj zaključim s spodbudnim spominom Mirka Mahniča na Nobelovega nagrajenca Iva Andrića, ki ga je srečal na kulturnem kongresu v Kragujevcu. Andrić ni nič govoril, pravi, ni posegel v razpravo, rekel je le to: »*Samo poklonit sem se prišel vsem tistim, ki delajo v kulturi! Kultura mi pomeni toliko kot zrak, ki ga dihamo, kot kruh, ki ga jemo, kot materialne dobrine, ki jih ustvarjamo.*«

Če bi danes tako mislila večina, pomislim, bi bili vsi v raju, ne le profesor Mirko Mahnič!

V Ljubljani, 28. 4. 2018